

Tilan historiaa ilman maantiedettä

ELDEN, STUART (2001). *Mapping the present: Heidegger, Foucault and the project of a spatial history*. 217 s. Continuum, London.

Tieteenalojen rajat ylittävä kiinnostus tilaan on synnyttänyt laajan kirjallisuuden, jossa vilahtelevat maantieteilijöille tutut käsitteet *tila*, *paikka*, *maisema* ja *alue*. Arvioitava teos on osa tätä monitieteellistä tutkimusharrastusta. Teoksen kunnianhimoisena tavoitteena on hahmotella ”spatialisen historian projekti”, jolla tekijä tarkoittaa huomion kiinnittämistä tilaan, paikkaan ja sijaintiin historiallista kehitystä ohjaavina ratkaisevina tekijöinä. Vauhtia projektiin haetaan kahden tilaulottuvuudelle herkistyneen ajattelijan, Martin Heideggerin ja Michel Foucault’n, töistä. Tulkinta edellyttää myös Friedrich Nietzschen töiden lähilukua, sillä kirjan keskeisenä väitteenä on, että filosofin vaikutus Foucault’n ajattelussa on suurelta osin Heideggerin Nietzsche-tulkintojen välittämä.

Teos pohjautuu Lontoon Brunelin yliopiston hallintotieteen laitokselle vuonna 1999 tehtyyn väitöskirjatutkimukseen, joka sijoittuu lähinnä poliittisen filosofian ja politiikan tutkimuksen kentälle. Tästä huolimatta teos on aiheeltaan, pyrkimyksiltään ja otteeltaan sangen kiinnostava myös maantieteen näkökulmasta. Melkoinen osa kulttuurimaantieteilijöistä on työskennellyt viimeiset kolme vuosikymmentä pyrkimyksensä rakentaa tulkintoja tilan, paikan ja sijainnin vaikutuksesta historialliseen kehitykseen. Samalla on löydetty ja availtu tilaulottuvuuksia niin Nietzschen, Foucault’n, Heideggerin kuin monen muunkin ”ei-maantieteilijän” ajattelusta.

Voi olla ikävää tehdä mielestään uraauurtavaa tutkimusta ja havahtua loppumetreillä siihen tosiseikkaan, että on olemassa kokonainen tieteenala, jossa tehdään samaa työtä satojen tutkijoiden voimin. Näin lienee käynyt Eldenille, jonka teos on valitettava esimerkki tilaa koskevasta teoreettisesta keskustelusta, jossa ei hyödynnetä kulttuurimaantieteen piirissä usean vuosikymmenen aikana tehtyä työtä. Kuvaavaa on, että maantieteilijöiden panos tilan yhteiskuntateoreettisessa tutkimuksessa niputetaan yhdellä huomautuksella ”käsitteellisesti huolestuttavan heikkoa” (s. 3). Viittauksia tutkimukseen tehdään kokoavammin ainoastaan yhdessä alaviitteessä, jossa samalla todetaan, että paremmalla menestyksellä tilan kysymyksiä ovat tutkineet amerikkalainen Edward Casey ja australialainen Jeff Malpas, filosofeja kumpikin. On vaikeaa välttää ajatusta, että Elden turvautuu helpoimpaan mahdolliseen ratkaisuun rakentaessaan työnsä pätevyyttä. Kokonainen tieteenala on helpointa sivuuttaa koska siihen perehtyminen ja siitä ammentaminen olisi liian työlästä.

Maantieteilijänä Eldenin ylimalkaisuudesta on helppo narkästyä. Vaikeampaa on vilkaista peiliin ja todeta että maantieteen sisäänlämpiävyys on varmasti osasyynä niiden alojen tutkijoiden ”ohareihin”, joita tulee vastaan valitettavan usein. Erityisyyden korostamisella on hintansa, varsinkin kun maantieteen omaleimaisuus on usein perustettu viime kädessä traditioon. Maantiedettä on se mitä maantieteilijät ovat tehneet, eikä maantieteilijää ymmärrä kukaan muu kuin toinen maantieteilijä. Syyt tieteenalan rajan korkeuteen on siis sisäpiirissä jos kohta ulkopuolisten välinpitämättömyydessä ja tietämättömyydessäkin.

Eldenin teos kytkeytyy kaiken kaikkiaan valitettavan huonosti maantieteen piirissä käytyihin keskusteluihin. Merkittävin kosketuspinta on Edward Sojan teesi tilan tuomisesta takaisin yhteiskuntateorian ytimeen, ryyditettynä joidenkin tutkijoiden poleemisilla huomioilla mainitusta teesistä. Koska kiistasta on menty harppauksittain eteenpäin 1980-luvun jälkeen, ei maantieteilijä saa Eldenin tuloksista paljoa irti. Ontoilta kuulostavakin tutkimuksen tulemat, joiden mukaan Foucault’n ajattelu on ”läpeensä spatiaalista”, ”tila on aina poliittista ja poliittika tilallista”, ja ”tilan poliittisuus ei palaudu poliittiseen talouteen” (sivut 151–152). Tämä on tiedetty maantieteen piirissä jo pitkän aikaa. Ehkä siitä tulisi vähitellen kertoa muillekin.

Merkittävistä puutteista huolimatta teoksella on vahvuutensa ja sitä voi suositella myös maantieteilijöiden silmäiltäväksi. Kun toipuu järkytyksestä, jonka yliolkainen, leimaava ja kategorisoiva kuvaus maantieteellisestä tutkimuksesta aiheuttaa, avautuu teoksessa useita kiinnostavia tulkintoja Heideggerin ja Foucault’n ajattelusta. Itselleni kirjan paras anti on keskustelu Heideggerin kyvystä kosketella paikkakokemusta saksalaisen kansallisrunoilijan Hölderlinin runouden välityksellä. Eldenin teoksen arvoa lisää se, että kaiketi paljolti natsisympatioidensa vuoksi Heideggerin tilaan liittyvää ajattelua on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin Foucault’n tekstejä. Jälkimmäisen ajattelijan osalta Eldenin löydökset kuulostavatkin kovin tutuilta ja moneen kertaan puiduilta.

Eldenin spatiaalisen historian projekti ei lunasta lupauksiaan, mutta tarjoilee sujuvasti kirjoitettua pohdintaa aiheen ympäriltä sekä merkittävien ajattelijoiden töiden eksegeettistä tulkintaa. Parhaimmillaan teos on nautittavaa luettavaa ja avartaa ymmärrystämme Heideggerin vaikutuksesta Foucault’n ajattelussa. Siihen kannattaa tarttua erityisesti niiden, joita kiinnostaa perusteltu tulkinta kahden merkittävän 1900-luvun filosofin teksteistä.

JOUNI HÄKLI

*Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos,
Tampereen yliopisto*